

УДК 904:737.1.032(37)''04''
902.01(497.11)

Вујадин Иванишевић и Соња Стаменковић

НАЛАЗИ НОВЦА 5. ВЕКА ИЗ РУЈКОВЦА

Досадашњи нумизматички налази, појединачни и у оставама новца, указују на пад оптицаја бронзаног новца на подручју северног Илирика, крајем 4, а посебно у првој половини 5. века, да би у другој половини истог столећа дошло до потпуног прекида његове циркулације. Овај процес је у неким подручјима почео раније, што је случај у Норику и Панонији, као и у северним деловима Мезије I, где циркулација престаје крајем 4. века, односно почетком 5. столећа.¹ На подручју северног Илирика пад оптицаја новца доводи се у везу са првим упадима и пуштошењима варвара након битке код Хадријанопоља 378. године. И поред евидентне кризе оптицај новца опстаје у следећим деценијама али је знатно мањег интензитета. До потпуног прекида долази у 440-тим годинама као последица упада и разарања Хуна. Овим упадима посебно је био угрожен Дунавски лимес на коме су опустошени многи градови - Сингидунум, Маргум, Виминацијум и други, али и они у унутрашњости, међу њима и Наисус. Важно сведочанство овог продора представља већи број остава новца, међу којима издвајамо познати налаз из Виминацијума откривен 1902. године, у коме је било похрањено око 100.000 „минима“, сечени примерци новца од 3. до 5. века и неотковане бронзане и оловне плочице. Остава покрива период од 3. до средине 5. века и везује се, како смо напоменули, за продор Хуна и рушење Виминацијума од стране Атиле 441. године.² Овај налаз, као и многи други, пружа јасне податке о престанку циркулације новца у 5. веку, посебно у његовој другој половини. Према Г. Л. Данкану оптицај новца овог последњег периода настао се на простору Грчке и приобаља Медитерана, а може се пратити и на територијама Царства које гравитирају Црном мору.³ Нови налази са подручја провинције Средоземне Дакије, њених северозападних делова,

¹ Kos 1986, 222-224; Duncan 1993, 167.

² Васић 1981, 128.

³ Duncan 1993, 167.

указују да је ареал оптицаја бронзаног новца друге половине 5. века био знатно шири.

На локалитету Градиште или Каљаја код села Рујковац, које се налази неких 50 км југозападно од Наисуса и 75 км североисточно од Улпијане, откривен је велики број минима друге половине 5. века и знатан број сечених примерака новца 3, 4. и 5. века, као и оловних плочица.

Сам локалитет у Рујковцу представља веће утврђење на 460 м надморске висине. Оно доминира током реке Јабланице која тече од запада према истоку, ка Лесковачкој котлини. Ток ове реке представљао је важну комуникацију која је повезивала провинције Средоземну Дакију и Дарданију, на западу. Само утврђење је издуженог облика брањено вероватно већим бројем кула, у оквиру којег се, на централном платоу, налазе остаци базилике (Црквиште св. Пантелејмона). У непосредној близини локалитета констатовани су остаци терми. Ова фортификација је играла важну улогу у заштити античких комуникација, као и рударских ревира експлоатисаних на околним побрђима, а посебно римског рударског центра на подручју Леца, где су забележени остаци *vicus-a metallorum*.⁴ Век трајања утврђења пружају бројни нумизматички налази откривени на локалитету и у његовој непосредној околини. Ради се о ковањима новца у распону од 3. до 6. века, са емисијама које покривају време владавине од Валеријана I до Јустина II.⁵ Вредно је забележити да је утврђење обновљено крајем 9. и почетком 10. века о чему сведочи налаз једног фолиса Лава VI.⁶

Посебност овог локалитета, како смо већ истакли, представљају налази минима цара Теодосија II, Маркијана, Лава I, Зенона и Базилика. На локалитету су нађени и тремисис Теодосија II и тремисис Зенона. Забележени су и налази минима Анастасија и Јустинијана, као и велики број примерака сеченог новца и плочица од бронзе и олова.

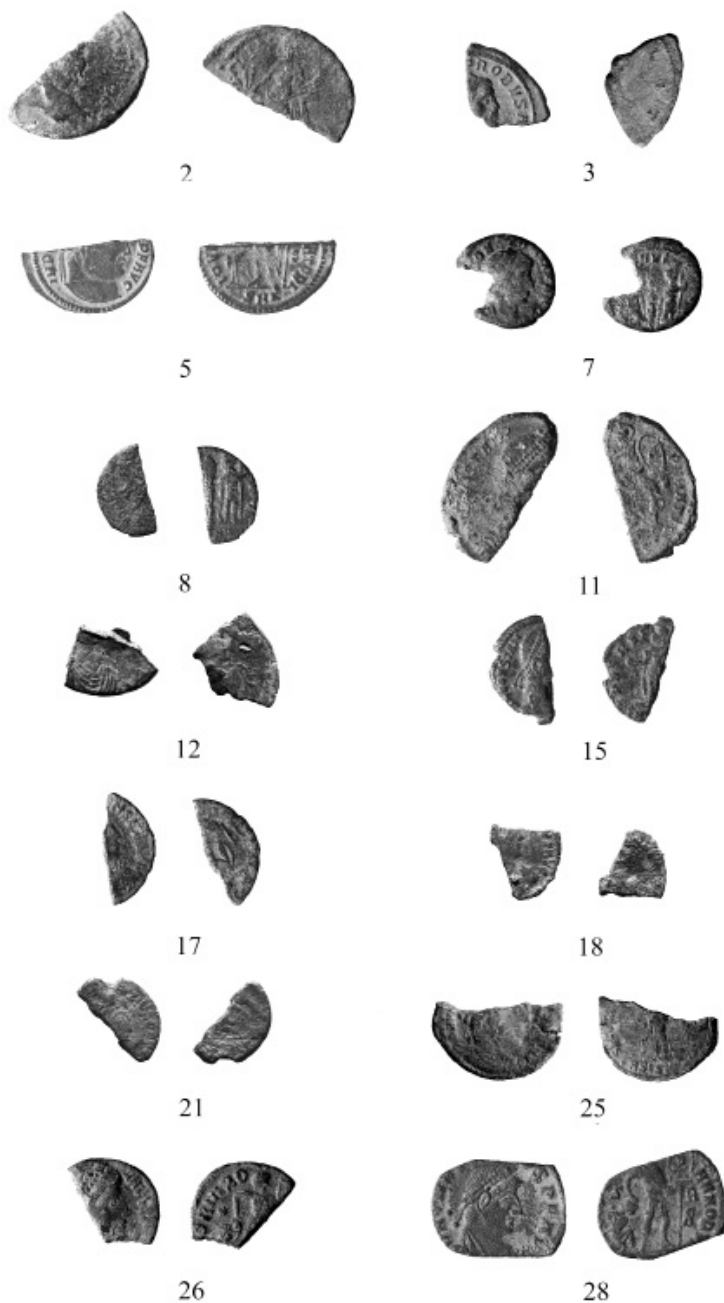
Аутори овог рада били су у прилици да виде три примерка минима које потичу са локалитета Градиште у Рујковцу (сл. 3). Први представља новац Маркијана са представом монограма на реверсу, кован у Солуну између 452. и 457. године (кат. бр. 68). Други примерак је минима Лава I са представом стојеће фигуре која у левој руци држи скиптар, а у десној глоб, кована у Константинопољу између 467. и 472. године (кат. бр. 70). Свакако најзанимљивији комад је имитација миниме коју условно можемо повезати са емисијом цара Маркијана (кат. бр. 69). На аверсу је представљено попрсје владара вероватно *en face*, а на реверсу монограм. Представа је дата схематски, док су натписи на новцу искривљени. С друге стране монограм је, иако неправилан, читљив.

⁴ Душанић 1980, 7–55.

⁵ Стаменковић 2008, 247–250.

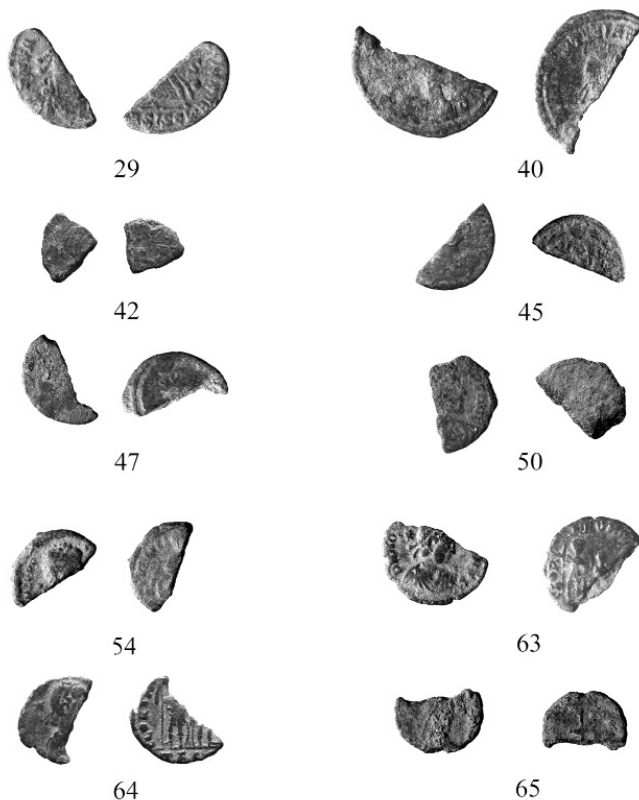
⁶ У колекцији Народног музеја у Лесковцу.

Посебност налаза из Рујковца чини велики број примерака сеченог новца (сл. 1-2), који употпуњују наша сазнања о циркулацији новца 5. века на подручју северног Илирика. Прикупљено је 139

Сл.1: Сечени новац (3-4. век)

комада, од којих је било могуће обрадити 67, док су 73 остала нечитка. Ради се о новцу широког хронолошког распона, од 3. до 5. века (сл. 1-4). У ову групу треба сврстати и 4 оловне плочице (сл. 4; кат. бр. 71-74).

Сл.2: Сечени новац (4-5. век)

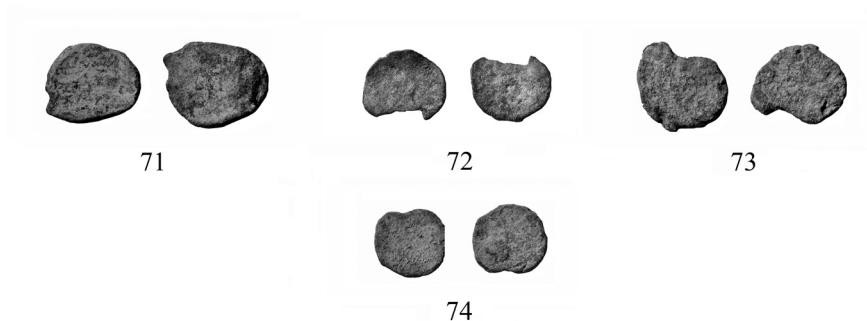
Најранији сечени комади у налазу из Рујковца су примерци римског провинцијалног ковања прве половине 3. века (кат. бр. 1-2), као и два антонинијана Проба (276-282) са реверсним легендама CONCORDIA MILITVM и VIRTVS PROBI AVG (кат. бр. 3-4).

Сл.3: Миними (друга половина 5. века)

Из раног 4. века потиче један фолис типа IOVI CONSERVATORI (кат. бр. 5) кован у Кизику 313-315. године за време Константина I или Лицинија I. Хронолошки следи тип GLORIA EXERCITVS заступљен

комадима Констанса и Констанција II, који се датују у 330-336, односно 337-340. годину (кат. бр. 6-9). Једним примерком присутан је тип VOT/XX/MVLT/XXX Констанција II, који се опредељује у 347-348. годину (кат. бр. 10).

Сл.4: Оловне плочице

Највећи број сечених примерака припада другој половини 4. века, типу FEL TEMP REPARATIO (11 комада) Констанција II и Констанса који се датује у период 353-361, са реверсном представом војника који пробада коњаника у паду (кат. бр. 11-14, 17-23). У исто раздобље сврстава се и тип SPES REIPUBLICAE који је у налазу заступљен са два комада Констанција II (кат. бр. 15-16). Следе уломци типа SECVRITAS REIPUBLICAE (9 комада) ковани за време Валентинијана I, Валенса и Грацијана (кат. бр. 25, 29, 31-33, 36-39), од којих би један могао да представља имитацију овог типа (кат. бр. 39), као и тип GLORIA ROMANORVM кован за Валентинијана I и Валенса (кат. бр. 24, 26-28, 30, 34-35). Ови примерци датовани у период од 364 до 378. године представљају део велике монетарне масе која је у време Валентинијана I била намењена снабдевању војске на граници Царства, подизању утврђења, као и јачању гарнизона.⁷

Посебну занимљивост представљају примерци типа REPARATIO REIPVB (кат. бр. 40-42), датовани у период 378-388, који се ређе јављају у новчаној циркулацији на простору северног Илирика.

Значајан број комада припада VOTA-емисијама (7 примерака), и они се, као и претходни тип, опредељују у период 378-388 (кат. бр. 43-49). За њима следе тип VICTORIA AVGGG (кат. бр. 50) са представом две Викторије из 383-388, и два примерка типа VICTORIA AVGG (кат. бр. 52-53) који се датују од 384. до 400. године.

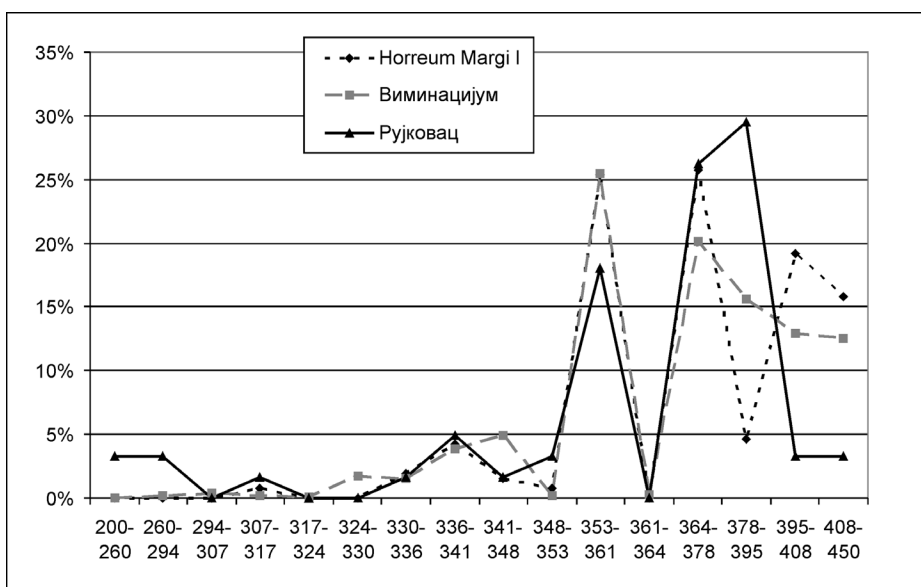
Најбројнији уломци новца с краја 4. века припадају типу SALVS REIPUBLICAE (5 комада), од којих се поједини опредељују у време владавине Теодосија I и Аркадија, од 388. до 400. године (кат. бр.

⁷ Duncan 1993, 167.

54-58). Следи један комад Аркадија типа VIRTVS EXERCITI (кат. бр. 59) из 395-400. године.

Из прве половине 5. века заступљена су само три новчића. Два су типа GLORIA ROMANORVM, један Хонорија из 400-408. (кат. бр. 63), а други Теодосија II или Хонорија из 408-423. године (кат. бр. 64). Последњи примерак припада емисији Теодосија II, типу „крст у венцу“ из 426-450. године (кат. бр. 65).

Појава сечених комада новца забележена је до сада на простору северног Илирика само у оставама новца. Наши налази показују велику сличност са две оставе, једном из Виминацијума⁸ и другом из Ногреум Марги,⁹ које су похрањене 441, односно 442/3. године (сл. 5).

Сл. 5: Процентуална заступљеност сеченог новца у оставама и налазу из Рујковаца

Ови налази, као и наш, садрже новац широког временског распона од 3. до средине 5. века. Нешто су раније датовани најстарији примерци у налазу из Рујковаца који припадају римском провинцијалном ковању и датују се у период 200-260. године, док у Виминацијуму они припадају ковањима друге половине 3. столећа.

У сва три налаза издвајају се карактеристични периоди везани за раздобља интензивне монетарне продукције. То су периоди од 353. до 361.

⁸ Остача из Виминацијума садржи 1271 сечен комад, што представља 7,86% целокупног налаза: Васић 1990, 82.

⁹ У налазу Ногреум Марги I заступљено је 584 сечена комада, што представља 9,2% у односу на целокупан налаз: Васић 1990, 82.

са типом FEL TEMP REPARATIO и делом SPES REIPUBLICAE и 364-378. са типом GLORIA ROMANORVM и SECVRITAS REIPUBLICAE. Први период је у оставама Виминацијум и Ноггеум Margi I представљен са 25,46% и 25,38%, а у налазу из Рујковца са 18,03%. Други период показује исте велике вредности које су исказане у депоу из Виминацијума са 20,11%, Ноггеум Margi I 25,77% и Рујковцу 26,23%. Ови налази, са друге стране, разликују се када су у питању најмлађи периоди. Тако у налазу из Рујковца најзаступљеније је раздобље од 378-395, са целих 29,51% према 4,62% у остави из Ноггеум Margi I. У Рујковцу у овом периоду доминирају VOTA-емисије, као и тип REPARATIO REIPVB, који је присутан нешто мањим бројем комада (сл. 5).

Последњи периоди у нашем налазу бележе драстичан пад у односу на оставе из Ноггеум Margi I и Виминацијума. Важна карактеристика оставе из Ноггеум Margi I је значајан број сечених комада опредељених у период 395-450, што пратимо и у налазу из Виминацијума, док су примерци овог типа у Рујковцу процентуално ређе заступљени.

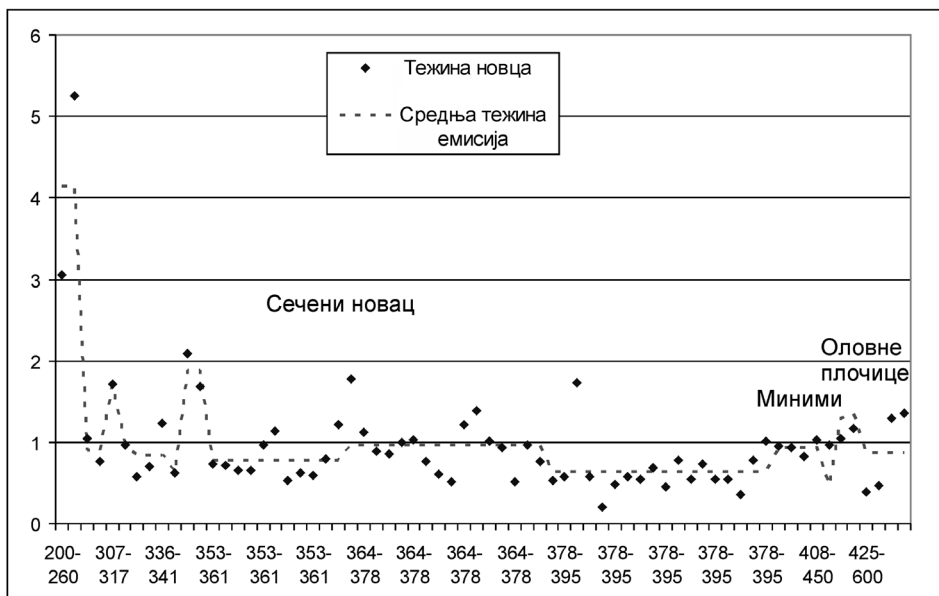
Као што смо поменули, сва три налаза завршавају се средином 5. века. Последње емисије сечених комада из Виминацијума, Ноггеум Margi I и Рујковца присутне су типом „крст у венцу“ који је у Ноггеум Margi I и Рујковцу заступљен једним комадом, док из оставе Виминацијум потиче 19 примерака.

Анализа заступљености ковница у налазу из Рујковца тешко је спроводива из једноставног разлога што је мали број примерака могуће у потпуности ишчитати. Они указују на најчешће присуство Сисције, затим Солуна, Аквилеје и ређе Арла, Константинопоља и Кизика. Да је ковница у Сисцији имала важну улогу у другој половини 4. века, нарочито за време владавине Валенса и Валентинијана, указују и налази из Рујковца. Исто бележимо и у налазу римског бронзаног новца из 375/8. године са Београдске тврђаве, где је ковница Сисција присутна највећим бројем комада (тип GLORIA ROMANORVM и SECVRITAS REIPUBLICAE). Важно је поменути да се у овој ковници тип GLORIA ROMANORVM кује у највећем проценту за Валентинијана I, а тип SECVRITAS REIPUBLICAE за Валенса. У Солуну, другој ковници по заступљености у налазу из Рујковца, и један и други тип кују се у највећем броју под Валенсом, иако је дијецеза Македонија *de iure* под влашћу Валентинијана I.¹⁰ Највећи део новца овог периода потиче из територијално и административно најближих ковница.¹¹ Анализирајући их по периодима, важно је истаћи да су у налазу из

¹⁰ До истог запажања дошао је и М. Васић приликом проучавања ковнице у Солуну у време Валентинијана I и његових савладара: Васић 1982, 49.

¹¹ Иванишевић 1986, 44-59

Рујковца, у временском распону 364-388, пре свега за време владавине Валентинијана I и Валенса паралелно присутне ковнице у Сисцији и Аквилеји. Надовезујући се на овај податак значајно је поменути и запажање П. Коса који у раду о циркулацији новца у југоисточном алпском региону, осврћући се на новац 4. века, истиче линију поделе на две зоне са примарном активношћу једне од две поменуте ковнице (западни део - ковница у Аквилеји и друге ковнице на простору Италије и источни део са доминантним емисијама Сисције и Сирмијума). Према овом аутору, подела између ових зона не лежи на политичкој граници између Италске и Панонске дијецезе, већ дуж природне границе, односно вододелнице на Јулијанским Алпима. П. Кос запажа да емисије Аквилеје, у касном 4. веку, постају значајније у Емони, вероватно из разлога што је након затварања ковнице у Сисцији, Аквилеја, у одређеним границама, преузела неке њене функције.¹² Сечене су различите номинале новца, од средњих бронзи 3. века, преко антонинијана и фолиса до бронзаних емисија 4. и 5. века.

Сл. 6: Тежине новца из Рујковца

Метролошком анализом сеченог новца у налазу из Рујковца установљено је да је највећи број комада тежине 0,50-1 гр. (сл. 6). Већа одступања забележена су код најранијих примерака који се датирају у период 200-260. године, и чије тежине износе 3,05 и 5,25 гр, док су мање варијације забележене код уломака одређених у период 307-317, где

¹² Kos 1986, 162, 188; Duncan 1993, 71

њихова просечна тежина износи 1,71 гр, као и у временском распону 348-353. године, са просечном тежином од 1,89 гр. Даље вредности, за касније периоде, прилично су уједначене. Значајан број комада који се датује у период 353-361. има просечну тежину 0,78 гр, са појединачним тежинама примерака између 0,53 и 1,22 гр. Велики број заступљених комада из 364-378. године има просечну тежину 0,96 гр, а они каснији из 378-395, такође значајно присутни у налазу из Рујковца, 0,65 гр. Током прве половине 5. века, од 408. до 450. године, просечна тежина комада се поново подиже на приближну просечну вредност из периода 364-378. Она износи око 0,94 гр. Сличне вредности имају и оловне плочице са средњом тежином 0,88 гр. (сл. 6).

Просечна тежина сечених примерака из Рујковца представља 0,97 гр. и она је приближна вредностима новца прве половине 5. века, али и ковањима минима из друге половине овог столећа. Према М. Васићу интервал сечених комада из *Notgeum Margi I* креће се око теоретске тежине $0,79 < x < 0,83$ и приближава тежини од 4,5 карата, што одговара вредности модула Ae4 из средине 5. века.¹³

Стандардна девијација сечених примерака из Рујковца износи 0,72, а медиан 0,78. Ове вредности се унеколико разликују од оних у остави *Notgeum Margi I*, где је забележена стандардна девијација од 0,26, а медиан 0,81.

Према историјским изворима, велики упад Хуна из 441. године и освајање великог броја градова, пре свега на дунавском лимесу, представљао је прекретницу у историји пограничних провинција северног Илирика. Досадашња археолошка истраживања некропола у Сингидунуму и Виминацијуму показала су да је, после 441. године, дошло до значајних демографских промена у Мезији I, насталих као последица пустошења Хуна и пада лимеса. Овом приликом, у свом продору ка унутрашњости, Хуни су доспели до Наисуса и разорили га. О дубини кризе у којој се нашло Царство сведоче речи Приска који наводи да је Атила 448. године захтевао повлачење целокупне римске популације која је живела на простору од Сингидунума и Нова у дубину од 5 дана хода све до Наисуса. И поред ових захтева Атила се следеће године задовољио постављањем услова који су подразумевали успостављање границе на Дунаву. Теофанова Хроника бележи још један упад Хуна из 450. године, када је Наисус наново порушен. Ехо ових бурних догађаја налазимо касније, код Прокопија, који у свом делу *De aedificiis* наводи да је после разарајућег упада Атילה и уништења утврђења, велики део територије остао без одбране.¹⁴

¹³ Васић 1990, 82.

¹⁴ Ivanišević, Kazanski 2008, 188-192.

Поменути догађаји имали су далекосежне последице. Једна од кључних је да су се територије северног дела Илирика нашле ван контроле Царства, под доминацијом Германских племена која су, после пораза Хуна на реци Недао 453. године, настанила римске градове уз Дунавски лимес.¹⁵ Престанак циркулације бронзаног новца био је последица нових монетарних односа и доминације златног новца у трансакцијама у новоосвојеним областима.¹⁶ У градовима и утврђењима на дунавском лимесу циркулација бронзаног новца престаје током прве половине 5. века. Тако у Сингидунуму последњи примерак новца откривен у каструму припада ковању Теодосија II, тип GLORIA ROMANORVM, са представом три цара из 406/8. године. Потребно је додати да је у неким утврђењима, вилама или мансијима циркулација прекинута већ крајем 4. века као последица ранијих упада варвара.¹⁷ Престанак оптицаја бронзаног новца у градовима у првој половини 5. века видан је показатељ промене новчане привреде.

Судећи према налазима из Рујковца, у областима јужно од Наисуса поред златног наставила се циркулација бронзаног новца друге половине 5. века, која је била „ојачана“ оптицајем сечених примерака новца ранијих ковања, као и бронзаних и оловних плочица. Стављање у оптицај сечених примерака новца у северним деловима Илирика било је до сада, према М. Васићу, датовано у раздобље од 425. до 443. године. Према истом аутору сечење новца последица је пре његовог помањкања у оптицају, него чистог свођења тежих номинала на тежину Ас4 кованих између 425. и 443. године.¹⁸

Сматрамо да се овај феномен може посматрати у ширем хронолошком оквиру. Налази из Рујковца, као и једна остава минима из Ромулијане (Гамзиград), која је остала незапажена у литератури, указују да се процес опсецања и стављања у промет сеченог новца наставио и током друге половине 5. века, управо у време највеће несташице ситног ковања. У остави из Ромулијане (провинција Приобална Дакија), похрањеној у време цара Анастасија I, са 41 минимом, 8 сечених комада и оловном плочицом, главни део налаза чине ковања Лава I, Зенона и Анастасија I. Сходно томе, овом периоду могли би припадати сечени примерци новца и бронзане и оловне плочице.¹⁹ Ови налази уједно коригују запажања П. Геса о драстичном паду монетране продукције у време Зенона, па и потпуном одсуству његових ковања у унутрашњости Балкана.²⁰

¹⁵ Ivanišević, Kazanski 2008, 188-192.

¹⁶ Радић, Иванишевић 2006, 52-56.

¹⁷ Duncan 1993, 167.

¹⁸ Васић 1990, 83.

¹⁹ Janković 1984, 7-11

²⁰ Guest 2007, 301 и 307.

О процесу сечења новца у другој половини 5. века, а вероватно и почетком 6. столећа сведоче, према нашем мишљењу, оставе новца похрањене током 6. века. У њима су се, поред минима, налазиле знатне количине сечених примерака. Ради се о депоима склоњеним махом на простору провинције Хеладе, али и провинција Острва и Скитија. На територији Хеладе то су налази из Атине, Коринта, Патраса и других места. У налазу из Патраса из 1939, похрањеном средином 6. века, налазило се 20.315 примерака новца и 1.937 фрагментованих комада, што представља 9,5% целокупног налаза.²¹ У остави из Ано Вула из 1981. године, са терминусом 527-565. година, похрањен је већи број сеченог новца - 41 примерак - од исправних емисија - 36 комада.²² И у другим деловима Царства, како смо напоменули, налазимо склоњене примерке сеченог новца поред редовних емисија. Тако у остави из Констанце (провинција Скитија), откривеној 1929. године, поред редовних ковања нађен је знатан број примерака сечених комада, али и плочица од бронзе и олова.²³

Поменути налази, као и они из Рујковца, указују да су миниме, сечени примерци новца и плочице од бронзе и олова, циркулисали на једној широј територији и у дужем временском периоду. За нас је значајно да је циркулација бронзаног новца друге половине 5. века јасно посведочена у унутрашњости Илирика - централном делу Балканског полуострва.

БИБЛИОГРАФИЈА:

Васић 1981 М. Васић, Остава римског бронзаног новца IV и V века из Виминацијума, *Старинар XXXI*, 1981, 123-161.

Васић 1982 М. Васић, Организација ковнице Тесалонике у периоду између 364-378, *Нумизматичар 5*, 1980, 45-59.

Васић 1990 М. Васић, *Налази римског бронзаног новца IV и V века из муниципијума Horreum Margi*, Београд 1990.

Guest 2007 P. Guest, Coin Circulation in the Balkans in Late Antiquity, U: *The Transition to Late Antiquity*, Ur. A. Poulter, Proceedings of the British Academy 141, 295-308.

Duncan 1993 G. L. Duncan, *Coin Circulation in the Danubian and Balkan Provinces of the Roman Empire, A.D. 294-578*, London 1993.

Душанић 1980 С. Душанић, Организација римског рударства у Норику, Панонији, Далмацији и Горњој Мезији, *Историјски гласник 1-2* (1980), 7-55.

Иванишевић 1986 В. Иванишевић, Скупни налаз римског бронзаног новца из 375/8. године са Београдске тврђаве, *Нумизматичар 9*, 1986, 44-59.

²¹ Morrisson и др. 2006, 264, бр. 173.

²² Morrisson и др. 2006, 213-214, бр. 116.

²³ Morrisson и др. 2006, 165-167, бр. 66.

Ivanišević, Kazanski 2008 V. Ivanišević, M. Kazanski, Das nördliche Illyrien im 5. und 6. Jahrhundert, U: *Rom und die Barbaren, Europa zur Zeit der Völkerwanderung*, Ur. J. Bemmann, D. Quast, München 2008, 188-192.

Janković 1984 Đ. Janković, Le trésor de minimi de Gamzigrad, *Numizmatičar* 7, 1984, 7-11.

Kos 1986 P. Kos, *The Monetary Circulation in the Southeastern Alpine Region ca. 300 BC – AD 1000*, Ljubljana 1986.

MIRB W. Hahn, *Moneta Imperii Romani-Byzantini, Die Ostprägung des Römischen Reiches in 5ten Jahrhundert (408-491)*, Wien 1989.

Morrisson и др. 2006 C. Morisson, V. Popović, V. Ivanišević, *Les trésors monétaires byzantins des Balkans et d'Asie Mineure (491-713)*, Réalités byzantines 13, Paris 2006

Радић, Иванишевић 2006 В. Радић, В. Иванишевић, *Византијски новац из Народног музеја у Београду*, Београд 2006.

RIC *Roman Imperial Coinage*, London: C. H. V. Sutherland, Vol. VI, 1967; P. M. Bruun, Vol. VII, 1966; J. P. C. Kent, Vol. VIII, 1981; J. W. E. Pearce, Vol. IX, 1968; J. P. C. Kent Vol. X, 1994.

Стаменковић 2008 С. Стаменковић, *Римско наслеђе у Лесковачкој котлини*, Магистарска теза, Филозофски факултет, Одељење за археологију, Београд 2008.

КАТАЛОГ

1. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ
Аверс: [...]NIN[...] Нејасна представа.
Реверс: [...] Стојећа фигура персонификације.
Тежина 3,05 гр.; Промер 19 мм; Оса -
Референца и датовање: прва половина 3. века.
2. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ
Аверс: [...]ONINOC[...] Глава владара окренута надесно.
Реверс: [...]П[...] Персонификација стоји налево; у десној руци држи класје (?), у левој рог изобиља.
Тежина 5,25 гр.; Промер 27 мм; Оса -
Референца и датовање: прва половина 3. века.
3. Проб, неодређена ковница, Антонинијан
Аверс: PROBVSА[...] Глава владара окренута надесно.
Реверс: [CONCORDIAM]LIT[VM] Нејасна представа.
Тежина 1,04 гр.; Промер 17 мм; Оса -
Референца и датовање: 276-282.

4. Проб, неодређена ковница, Антонинијан
Аверс: [IMPCMAV]RPROBV[SPFAVG] Нејасна представа.
Реверс: [VIRT]VSPR[OBIAVG] Нејасна представа.
Тежина 0,77 гр.; Промер 14 мм; Оса -
Референца и датовање: 276-282.
5. Константин I или Лициније I, Кизик, Фолис
Аверс: IMP[...]PFAVG Глава владара са ловоровим венцем окренута надесно.
Реверс: IOVI[CONSERV]ATORI У пољу и егзергу: -S/SNK Јупитер стоји налево; у десној руци држи Викторију на глобу, у левој скиптар. Лево у пољу, орао са венцем.
Тежина 1,71 гр.; Промер 23 мм; Оса 12.
Референца и датовање: RIC 3 или 4: 313-315.
6. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ3
Аверс: [.....] Нејасна представа.
Реверс: [GLORIAEXERCITVS] У егзергу: [...]С Два војника стоје. Између њих две заставе; са стране држе копље.
Тежина 0,96 гр.; Промер 16 мм; Оса 12.
Референца и датовање: 330-336.
7. Констанције II, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [DNC]ONSTANTIVSPF[AVG] Попрсје владара са драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: [GLOR-IA]EXE[RC-ITVS] Два војника стоје. Између њих застава; са стране држе копље.
Тежина 1,23 гр.; Промер 15 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 337-340.
8. Констанс, Солун, АЕ4
Аверс: CONSTANS[PFAVG] Попрсје владара са драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: [GLORI-AEXER]CITVS У егзергу: [SM]TSA Два војника стоје. Између њих застава; са стране држе копље.
Тежина 0,58 гр.; Промер 15 мм; Оса 12.
Референца и датовање: 337-340.
9. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Попрсје владара са драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [GLORIAEXERCITVS] Два војника стоје. Између њих застава; са стране држе копље.

Тежина 0,70 гр.; Промер 14 мм; Оса 12.

Референца и датовање: 337-340.

10. Констанције II, неодређена ковница, АЕ4

Аверс: [..CONSTAN]TIVSPFAVG Попрсје владара са драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [VOT/XX/MVLT/XXX] Легенда у венцу.

Тежина 0,63 гр.; Промер 14 мм; Оса -

Референца и датовање: 347-348.

11. Констанције II, неодређена ковница, АЕ2

Аверс: [DNCON]STAN-[TIVSPFAVG] Попрсје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [FELTEMPRE]PARATI[O] Војник лево, са штитом о левом рамену, пробада коњаника у паду десно.

Тежина 2,09 гр.; Промер 22 мм; Оса 12.

Референца и датовање: 348-353.

12. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ2

Аверс: [.....] Попрсје владара са оклопом и драперијом окренуто надесно.

Реверс: [FELTEMPREPARATIO] Војник лево, са штитом о левом рамену, пробада коњаника у паду десно.

Тежина 1,69 гр.; Промер 16 мм; Оса -

Референца и датовање: 348-353.

13. Констанције II, Солун, АЕ3

Аверс: [DNCONSTAN]-TIVS [PFAVG] Попрсје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [FELTEMPREPARATIO] У егзергу: [.]MTS. Војник лево, са штитом о левом рамену, пробада коњаника у паду десно.

Тежина 0,53 гр.; Промер 12 мм; Оса 6.

Референца и датовање: 353-361.

14. Констанције II, неодређена ковница, АЕ3

Аверс: [DNCONSTAN]TIVSPFAVG Попрсје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [FEL]TEMP[REPARATIO] Нејасна представа.

Тежина 0,73 гр.; Промер 12 мм; Оса -

Референца и датовање: 353-361.

- 15.** Констанције II, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: DNCONSTAN-[TIVSPFAVG] Попрсе владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: SPESREI-[PVBLICE] У егзергу: SM[...] Владар у војничком оделу стоји налево; на глави шлем; у десној руци држи глоб и копље.
Тежина 1,22 гр.; Промер 17 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 353-361.
- 16.** Констанције II, неодређена ковница, АЕ3
Аверс: DNCO[NSTANTIVSPFAVG] Попрсе владара са оклопом и драперијом окренуто надесно.
Реверс: [SPESREIPVBLICE] (?) Стојећа фигура владара.
Тежина 0,80 гр.; Промер 16 мм; Оса 12.
Референца и датовање: 353-361.
- 17.** Констанс, неодређена ковница, АЕ3
Аверс: [DNCONSTA]-NSPFAVG Попрсе владара са оклопом и драперијом окренуто надесно.
Реверс: FELTEMP[REPARATIO] Војник лево, са штитом о левом рамену, пробада коњаника у паду десно.
Тежина 0,72 гр.; Промер 17 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 353-361.
- 18.** Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ3
Аверс: [...]PFAVG Попрсе владара са оклопом и драперијом окренуто надесно.
Реверс: [FELTEMP]REP[ARATIO] Војник лево, са штитом о левом рамену, пробада коњаника у паду десно.
Тежина 0,65 гр.; Промер 12 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 353-361.
- 19.** Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ3
Аверс: [...]AVG Попрсе владара са оклопом и драперијом окренуто надесно.
Реверс: [FELTEMP]RE[PARATIO] Војник лево, са штитом о левом рамену, пробада коњаника у паду десно.
Тежина 0,65 гр.; Промер 13 мм; Оса -
Референца и датовање: 353-361.
- 20.** Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ3
Аверс: [.....] Попрсе владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [FELT]EMPREP[ARATIO] Нејасна представа.
Тежина 0,96 гр.; Промер 16 мм; Оса -
Референца и датовање: 353-361.

21. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕЗ

Аверс: [.....] Нејасна представа.
Реверс: [FELTEMPREPARATIO] Војник лево, са штитом о левом рамену, пробада коњаника у паду десно.
Тежина 1,13 гр.; Промер 16 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 353-361.

22. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕЗ

Аверс: [...]TAN[...] Нејасна представа.
Реверс: [FE]LTEMP[REPARATIO] Војник лево, са штитом о левом рамену, пробада коњаника у паду десно.
Тежина 0,60 гр.; Промер 12 мм; Оса -
Референца и датовање: 353-361.

23. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕЗ

Аверс: CONS[...] Попрсје владара окренуто налево.
Реверс: [FELTEMPREPARATIO] Нејасна представа.
Тежина 0,62 гр.; Промер 13 мм; Оса 12.
Референца и датовање: 353-361.

24. Валентинијан I, Аквилеја, АЕЗ

Аверс: [DNVALENTINI]-ANVS[PFAVG] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: [GLORIAROMANO]RVM У егзергу: [.]AQS (Владар корача надесно; десном руком вуче заробљеника, у левој руци држи лабарум).
Тежина 0,52 гр.; Промер 13 мм; Оса -
Референца и датовање: 364-375.

25. Валентинијан I, Сисција, АЕЗ

Аверс: DNVA[LENTINI]-ANVS[PFAVG] Нејасна представа.
Реверс: SECVRI[TAS-REIPUBLICAE] У егзергу: *ASISC Викторија корача налево; држи венац и палмину грану.
Тежина 1,77 гр.; Промер 20 мм; Оса 12.
Референца и датовање: RIC 7a: 364-367.

26. Валентинијан I, неодређена ковница, АЕЗ

Аверс: [DNVALENTINI]-ANVSPFA[VG] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [GL]ORIARO-[MANORVM] У пољу лево: звезда. Владар корача надесно; десном руком вуче заробљеника, у левој руци држи лабарум.

Тежина 1,02 гр.; Промер 15 мм; Оса 12.

Референца и датовање: 364-375.

27. Валентинијан I, неодређена ковница, АЕЗ

Аверс: [DNVALENTINI]-ANVSPFAVG Попрсје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: GLORIARO[MANORVM] Владар корача надесно; десном руком вуче заробљеника, у левој руци држи лабарум.

Тежина 0,94 гр.; Промер 17 мм; Оса -

Референца и датовање: 364-375.

28. Валенс, Сисција, АЕЗ

Аверс: DNVAL[EN]SPFAVG[G] Попрсје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [GLORIARO]MANOR[VM] У пољу: S/•-R/A са квачицом. Владар корача надесно; десном руком вуче заробљеника, у левој руци држи лабарум.

Тежина 1,39 гр.; Промер 17 мм; Оса 6.

Референца и датовање: RIC 14c: 367-375.

29. Валенс, Сисција, АЕЗ

Аверс: DNVA[LEN-SPFAVG] Попрсје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [SECVRITAS-REIPV]BLICAE. У пољу и егзергу: -S/•/[.]ASISC[.] Викторија корача налево; држи венац и палмину грану.

Тежина 0,85 гр.; Промер 15 мм; Оса 12.

Референца и датовање: RIC 15b: 367-375.

30. Валенс, неодређена ковница, АЕЗ

Аверс: DNVALEN-[SPFAVG] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [GLORIARO]MANORV[M] У пољу десно: В Владар корача надесно; десном руком вуче заробљеника, у левој руци држи лабарум.

Тежина 1,22 гр.; Промер 17 мм; Оса 12.

Референца и датовање: 364-378.

31. Валенс, неодређена ковница, АЕЗ

Аверс: [DNVAL]EN-S[PF AVG] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [SECVRITAS]-REIP[VBLICAE] Викторија корача налево; држи венац и палмину грану.

Тежина 1,12 гр.; Промер 17 мм; Оса 12.

Референца и датовање: 364-378.

32. Валенс или Валентинијан I, Сисција, АЕЗ

Аверс: DN[V...] Попрсје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [SECVRITAS]-REIPVBLICAE У пољу и егзергу: -S/[S]ISCS Викторија корача налево; држи венац и палмину грану.

Тежина 0,89 гр.; Промер 15 мм; Оса 12.

Референца и датовање: 364-378.

33. Грацијан, Аквилеја, АЕЗ

Аверс: DNGR]ATIA-[NVSPFAVG] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: SEC[VRITAS-REIPVBLICAE] У егзергу: *SMA[...] Викторија корача налево; држи венац и палмину грану.

Тежина 1,00 гр.; Промер 13 мм; Оса 6.

Референца и датовање: 367-378.

34. Неодређен владар, Солун, АЕЗ

Аверс: [...]VS[...] Нејасна представа.

Реверс: GLOR[IA-ROMANORVM] У егзергу: TES (Владар корача надесно; десном руком вуче заробљеника, у левој руци држи лабарум).

Тежина 0,96 гр.; Промер 16 мм; Оса 7.

Референца и датовање: 364-378.

35. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕЗ

Аверс: [.....] Нејасна представа.

Реверс: [GLORIA-RO]MAN[ORVM] Владар корача надесно; десном руком вуче заробљеника, у левој руци држи лабарум.

Тежина 0,52 гр.; Промер 13 мм; Оса -

Референца и датовање: 364-378.

36. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕЗ

Аверс: [.....] Попрсје владара са оклопом и драперијом окренуто надесно.

Реверс: [SECVRITAS]-REIPVB[LICAE] Викторија корача налево; држи венац и палмину грану.

Тежина 1,03 гр.; Промер 17 мм; Оса 12.

Референца и датовање: 364-378.

- 37.** Неодређен владар, неодређена ковница, АЕЗ
Аверс: [.....] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: [SECVRITASREIPUBLICAE] У пољу: звезда. Викторија корача налево; држи венац и палмину грану.
Тежина 0,76 гр.; Промер 11 мм; Оса -
Референца и датовање: 364-378.
- 38.** Неодређен владар, неодређена ковница, АЕЗ
Аверс: [...]AVG Попрсје владара са оклопом и драперијом окренуто надесно.
Реверс: [SECVRITAS]-REIPVB[LICAE] Викторија корача налево; држи венац и палмину грану.
Тежина 0,61 гр.; Промер 13 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 364-378.
- 39.** Имитација, неодређена ковница, АЕЗ
Аверс: [.....] Попрсје владара окренуто надесно.
Реверс: [SECVRIT]AS-[REIPUBLICAE] Викторија корача налево; држи венац и палмину грану.
Тежина 0,77 гр.; Промер 14 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 364-378.
- 40.** Валентинијан II, неодређена ковница, АЕ2
Аверс: DNVALENTINIAN[VSPFAVG] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: [REPARA]TIO-[REIPVB] Владар левом руком држи Викторију на глобу, а левом подиже жену која клечи.
Тежина 1,73 гр.; Промер 24 мм; Оса -
Референца и датовање: 378-388.
- 41.** Неодређен владар, Сисција, АЕ2
Аверс: [.....] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: RE[PARATIO-REIPVB] ASI[SC.] Владар левом руком држи Викторију на глобу, а левом подиже жену која клечи.
Тежина 0,53 гр.; Промер 13 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 378-388.
- 42.** Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ2
Аверс: [.....] Попрсје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: [REPARATIO]-RE[IPVB] Владар левом руком држи Викторију на глобу, а левом подиже жену која клечи.

Тежина 0,57 гр.; Промер 11 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 378-388.

43. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Нејасна представа.
Реверс: [VOT/V/MV]LT/X Легенда у венцу.
Тежина 0,57 гр.; Промер 13 мм; Оса -
Референца и датовање: 378-388.

44. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: [V]O[T]/V/[...] Легенда у венцу.
Тежина 0,45 гр.; Промер 11 мм; Оса 12.
Референца и датовање: 378-388.

45. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Нејасна представа.
Реверс: VOT/[X]V/[...] Легенда у венцу.
Тежина 0,54 гр.; Промер 14 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 378-388.

46. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Нејасна представа.
Реверс: [V]O[T]/[X]X/[M]VLT/[X]XX Легенда у венцу.
Тежина 0,69 гр.; Промер 15 мм; Оса -
Референца и датовање: 378-388.

47. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Нејасна представа.
Реверс: VOT/[X]X/[...] Легенда у венцу.
Тежина 0,57 гр.; Промер 14 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 378-388.

48. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [...]FAVG Попрсје владара са оклопом и драперијом окренуто надесно.
Реверс: [...]MVL]T/[..]X Легенда у венцу.
Тежина 0,21 гр.; Промер 1 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 378-388.

- 49.** Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Попрсје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: [.....] Тип Vota. Легенда у венцу.
Тежина 0,48 гр.; Промер 12 мм; Оса -
Референца и датовање: 378-388.
- 50.** Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [...]PFAVG Попрсје владара са оклопом и драперијом окренуто надесно.
Реверс: VICTORIAAVGGG Две Викторије окренуте једна према другој.
Тежина 0,78 гр.; Промер 13 мм; Оса -
Референца и датовање: 383-388.
- 51.** Теодосије I, Солун, АЕ4
Аверс: DN[THEODO]-SIVSPFAVG Попрсје владара са дијадемом на глави и драперијом окренуто надесно.
Реверс: GLORIAREI-PVBLICA У пољу и егзергу: Δ/ΤΕS Капија.
Тежина 1,24 гр.; Промер 13 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 384-388.
- 52.** Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Нејасна представа.
Реверс: [.....] Тип VICTORIAAVGG Викторија окренута налево; у десној руци држи ловоров венац.
Тежина 0,78 гр.; Промер 14 мм; Оса -
Референца и датовање: 384-400.
- 53.** Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Нејасна представа.
Реверс: [.....] Тип VICTORIAAVGG Викторија окренута налево; у десној руци држи ловоров венац.
Тежина 1,02 гр.; Промер 16 мм; Оса -
Референца и датовање: 384-400.
- 54.** Теодосије I, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [DNT]HEODO-[SIVSPFAVG] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: [SALVSREI-PVBLICA[E] Викторија корача налево; левом руком вуче заробљеника.
Тежина 0,54 гр.; Промер 13 мм; Оса 12.
Референца и датовање: 388-395.

55. Аркадије, неодређена ковница, АЕ4

Аверс: DNARC[ADIVSPFAVG] Попрсеје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: SALVSREI-[PVBLICAE] У пољу лево: Христогорам. Викторија корача налево; на рамену носи трофеј, док левом руком вуче заробљеника.

Тежина 0,55 гр.; Промер 13 мм; Оса 6.

Референца и датовање: 388-400.

56. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4

Аверс: DN[...]PFAVG Попрсеје владара са оклопом, драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [SALVS]REI-PVBLICA[E] У пољу лево: Христогорам. Викторија корача налево; на рамену носи трофеј, док левом руком вуче заробљеника.

Тежина 0,73 гр.; Промер 15 мм; Оса 6.

Референца и датовање: 388-400.

57. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4

Аверс: [.....] Нејасна представа.

Реверс: [S]AL[VSREIPVBLICAE] Викторија корача налево; на рамену носи трофеј, док левом руком вуче заробљеника.

Тежина 0,54 гр.; Промер 12 мм; Оса 6.

Референца и датовање: 388-400.

58. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4

Аверс: [...]VSPFAVG Нејасна представа.

Реверс: [SALVSREI]-PVBLICAE Викторија корача налево; на рамену носи трофеј, док левом руком вуче заробљеника.

Тежина 0,36 гр.; Промер 12 мм; Оса -

Референца и датовање: 388-400.

59. Аркадије, Константинопољ, АЕ3

Аверс: [DNARC]ADI-VSPFA[VG] Попрсеје владара са дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: V[IRTVS-EXERCITI] У егзергу: CON Владар стоји лево и крунише га Викторија.

Тежина 0,95 гр.; Промер 19 мм; Оса 12.

Референца и датовање: 395-400.

60. Аркадије, неодређена ковница, АЕ4

Аверс: [D]NARC[ADIVSPFAVG] Нејасна представа.

Реверс: [.....] Нејасна представа.
Тежина 0,62 гр.; Промер 14 мм; Оса -
Референца и датовање: 383-408.

61. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [...]VSPFAVG Нејасна представа.
Реверс: GLORI[...] Нејасна представа
Тежина 0,65 гр.; Промер 15 мм; Оса 12.
Референца и датовање: 350-400.

62. Неодређен владар, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: DN[...] Попрсје владара са дијадемом на глави окренуто на-
десно.
Реверс: [.....] Нејасна представа.
Тежина 0,52 гр.; Промер 12 мм; Оса -
Референца и датовање: 350-400.

63. Хонорије, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: DNHON[OR]IVS[PFAVG] Попрсје владара са драперијом и
дијадемом на глави окренуто надесно. Лево у пољу, звезда.
Реверс: GLORI-AROMAN[ORVM] Фигуре три владара који држе ко-
пље.
Тежина 0,93 гр.; Промер 15 мм; Оса 7.
Референца и датовање: 400-408.

64. Хонорије или Теодосије II, Солун, АЕ4
Аверс: [.....] Попрсје владара са драперијом и дијадемом на глави
окренуто надесно. Лево у пољу, звезда.
Реверс: GLORIARO[MANORVM] У егзергу: TES Фигуре два владара
који држе једном руком копље, а другом се наслањају на штит.
Тежина 0,83 гр.; Промер 13 мм; Оса 7.
Референца и датовање: 408-423 RIC: 395-396.

65. Теодосије II, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Нејасна представа.
Реверс: Крст у венцу. Лево код доњег крака ·
Тежина 1,03 гр.; Промер 13 мм; Оса -
Референца и датовање: 426-450.

66. Теодосије I или II, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: DNTHEODO-[SIVSPFAVG] Попрсје владара са драперијом и
дијадемом на глави окренуто надесно.

Реверс: [.....] Нејасна представа.
Тежина 0,56 гр.; Промер 12 мм; Оса -
Референца и датовање: 379-450.

67. Теодосије I или II, неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [DN]THEODO[SIVSPFAVG] Нејасна представа.
Реверс: [.....] Нејасна представа.
Тежина 0,48 гр.; Промер 13 мм; Оса -
Референца и датовање: 379-450.

68. Маркијан, Солун, АЕ4
Аверс: [DNM]ACCIAVSPAVC Попрсје владара са драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: Монограм у венцу. У егзергу: [TH]E[S]
Тежина 0,97 гр.; Промер 8 мм; Оса 6.
Референца и датовање: MIRB 36/6: 452-457.

69. Имитација Маркијан (?), неодређена ковница, АЕ4
Аверс: [.....] Попрсје владара приказано спреда.
Реверс: Монограм. У егзергу: IAC[.]
Тежина 1,04 гр.; Промер 13 мм; Оса 6.
Референца и датовање: 450-457 (?).

70. Лав I, Константинопољ, АЕ4
Аверс: [D]NL-EO Попрсје владара са драперијом и дијадемом на глави окренуто надесно.
Реверс: b-E Стојећа фигура; у левој руци држи скиптар, у десној глоб.
Тежина 1,17 гр.; Промер 11 мм; Оса 6.
Референца и датовање: MIRB 30: 467-472.

71-74. Оловне плочице. Без представе и легенде на аверсу и реверсу.
Тежина: 0,39 гр.; 0,46 гр.; 1,29 гр.; 1,36 гр.; Промер 10-14 мм.

SUMMARY

Vujadin Ivanišević, Sonja Stamenković
FINDINGS OF 5TH CENTURY COINS FROM RUJKOVAC

The coins discovered so far, both single finds and hoards, clearly indicate a decrease of bronze coins in northern Illyricum in the late 4th century and above all in the first half of the 5th, with cessation of its circulation in the second half of this century. The complete cessation of bronze coins in the 440s appears to be a result of Hunnic incursions and devastation. The limes at the Danube collapsed as many towns on the border were destroyed - as Singidunum, Margum, Viminacium and others, but not even the interior was spared - especially Naissus. New discoveries made in the north-western parts of Dacia Mediterranea, however, indicate that the circulation area of bronze coins of the second half of the 5th century was by far larger.

The site of Gradište (known also as Kaljaja) near the village of Rujkovac some 50 km southwest of Naissus and 75 km northeast of Ulpiana has yielded a large quantity of *minimi* of the second half of the 5th century, a considerable number of cut-down coins of the 3rd-5th centuries and lead flans (Figs. 1-4).

The authors of this paper had the opportunity to see three *minimi* recovered from the site of Gradište at Rujkovac (Fig. 3). One is Marcian's coin with monogram on the reverse struck in Thessalonica between 452 and 457. The other is Leo I's *minimus* with a standing figure holding a scepter in the left hand and the globe in the right, struck in Constantinople between 467 and 472. The most interesting of the three is an imitation of *minimus*, which may be related to Marcian's coinage. The obverse illustrates the emperor's, probably facing bust, and the reverse shows his monogram. The design is schematic, while the legends are blundered. On the other hand, the monogram is crude but legible.

Another distinction of the Rujkovac finds is the large number of cut-down coins, which enhances the picture of 5th-century circulation in northern Illyricum. Of 139 specimens collected, 67 were amenable to analysis (Figs. 1-2), and 73 remained illegible. To this group should be added four lead flans (Fig. 4). The coins span a long period, from the 3rd to the 5th century.

Cut-down coins in northern Illyricum have so far been registered only in hoards. Our find shows great resemblance to two hoards, one from Viminacium, and the other from *Horreum Margi*, deposited in 441 and 442/3 respectively (Fig. 5).

It is hard to analyse the mint distribution for the Rujkovac find for the simple reason that fully legible coins are few. These mainly refer to the *Siscia* mint, followed by Thessalonica and Aquileia, and not as frequently Arles,

Constantinople and Cyzicus. That the Siscia mint played an important role in the second half of the 4th century, especially under Valens and Valentinian I, is indicated by the Rujkovac find too.

Metrological analysis of the cut-down coins from Rujkovac has shown that the weight of most ranges between 0.5g and 1g, with the average weight 0.97g, which is close to the values of the coinage of the first half of the 5th century, but also to the minim issues of the second half of the century (Fig. 5).

To judge from the Rujkovac find, in the areas south of Naissus, in addition to gold, bronze remained in circulation in the second half of the 5th century, reinforced by cut-down coins of earlier bronze issues and by bronze and lead flans. Cut-down coins were, according to M. Vasić, put into circulation in northern Illyricum in 425–443. We consider that this phenomenon may be observed in a broader chronological framework. The Rujkovac find, much like a hoard of minim from Romuliana (Gamzigrad) which has gone largely unnoticed by researchers, indicate that the process of cutting down coins and putting them into circulation continued into the second half of the 5th century, precisely when the shortage of small denominations was at its peak. The practice of cutting down coins in the second half of the 5th and probably early 6th century as well is, in our view, evidenced by the hoards deposited during the 6th century.

The finds from the province of Hellada, but also Scythia and Insulae suggest that minimi, cut-down coins and bronze and lead flans were in circulation over a larger area and a longer period. What is of interest is that bronze circulation in the interior of Illyricum or the central Balkans in the second half of the 5th century has been clearly attested.